

Modernismen i Bergslagens kyrkor - Vedevåg

Bergslagens kontrakt, Västerås stift, Örebro län

2016-2017

Anneli Borg
Charlott Torgén
Rapport 2017:26

Engelbrektskatan 3
702 12 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens.

www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Anneli Borg, Charlott Torgén och Carina Libeck.
Bilderna i denna rapport är tagna av Anneli Borg och Charlott Torgén, om inget annat anges.

INLEDNING.....	5
METOD, SYFTE OCH MÅL	5
Metod	5
Syfte	6
Mål	6
VEDEVÅGS BRUK OCH SAMHÄLLE.....	7
VEDEVÅGS KYRKA.....	8
Historik.....	8
RESTAURERINGSIDEOLOGIER UNDER MODERNISMEN	10
RESTAURERINGEN 1983-84.....	12
Jerk Alton (1937-).....	12
Den genomförda restaureringen	13
INVENTERING AV RESTAURERINGEN 1983-84 SAMT DESS KULTURHISTORISKA VÄRDE	15
Kyrkorum	15
Tillbyggnad	22
Sakristia.....	22
Hall i sakristietillbyggnaden samt passage mot kyrkorummet.....	24
Toalettutrymme	26
Pentry	26
Fyra källarförråd/ekonomiutrymmen	28
Kulturhistoriskt värde.....	28
Hall i källarplan, tillbyggnad sakristia	30
KULTURHISTORISK VÄRDERING AV RESTAURERINGEN	32
LAGAR OCH FÖRORDNINGAR	33
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	35
KÄLLOR.....	36

Inledning

I Örebro län finns många kyrkor med varierande historia. De har uppförts under olika tider, de har byggts om och till samt renoverats och restaurerats genom år och århundraden. I Bergslagens kontrakt i Örebro län finns det inga kyrkor som är uppförda under den tidsperiod som inom, bland annat, arkitekturen kallas modernismen. Man brukar räkna med att modernismen fick sitt stora genombrott i Sverige i och med Stockholmsutställningen 1930 och programskriften "Acceptera" som kom ut året efter. Modernismen sträcker sig fram till 1970-talet då postmodernismen tar vid. Det finns dock ett antal kyrkor som restaurerats under denna tidsperiod. Dessa restaureringar utgör en del av vårt moderna kulturarv och det finns ett stort behov av att öka kunskapen kring dessa restaureringar.

Örebro läns museum har på uppdrag av Västerås stift under 2016-17, inventerat restaureringar i Bergslagens kontrakt, utförda under perioden ca 1930-1980. Avsikten med projektet har varit att få en större kunskap om dessa restaureringar och dess kulturhistoriska värde samt att få ett underlag som kan vara en hjälp i den fortsatta förvaltningen av kyrkorna.

Att renovera eller restaurera, det är frågan? Uttrycken används oftast synonymt med varandra, men de har olika innebörd. Restaurera betyder att åtgärder sker för att återställa till ursprungligt skick, utan att förvanska de kulturhistoriska värdena. Renovera betyder att åtgärder sker i syfte att återställa till nyskick.

I rapporten har restaurering använts uteslutande, trots att någon åtgärd kanske mer syftar till en restaurering.

Metod, syfte och mål

Metod

Projektet har omfattat 6 kyrkor i Bergslagens kontrakt, Västerås stift, Örebro län, som renoverats under modernismen (ca 1930-tal till 1980-tal).

De berörda kyrkorna är sedan tidigare karakteriserade. Detta arbete är en fördjupning av de modernistiska restaureringarna i dessa kyrkor.

Arbetet i detta projekt har bestått av en inventeringsdel där restaureringen i den berörda kyrkan inventerats. Arbetet har också bestått av litteratur och arkivstudier. Arkivunderökningarna har varit en stor del av arbetet, för att titta på de handlingarna som berört restaureringen. Större delen av arkivhandlingarna finns på Uppsala Landsarkiv, ULA. Omfattningen på handlingar för de olika kyrkorna varierar kraftigt, från att vara näst intill obefintligt till att vara mycket omfattande. Materialet har sedan sammanställts till denna rapport.

Syfte

Arbetets syfte har varit att identifiera och översiktligt dokumentera genomgripande restaureringar genomförda i äldre kyrkor under perioden från omkring 1930-talet till 1980-talet i Örebro län, Västerås stift.

Vidare har syftet med projektet varit att kartlägga vilket förändringstryck, vilket förvaltnings- och underhållsbehov, ur ett brukandeperspektiv, dessa kyrkor står inför.

Ytterligare ett syfte har varit att belysa de moderna kyrkomiljöerna och kyrkorestaureringarna som en del av det moderna samhällets framväxt och förändring.

Mål

Målet med projektet är att genom samverkan öka kunskapsnivån och medvetenheten om restaureringar genomförda i kyrkorna under perioden från omkring 1930-talet till 1980-talet i Örebro län, Västerås stift. Att öka samt sprida kunskapen och förståelsen för det moderna kyrkobyggandet och kyrkorestaureringarnas gestaltning, arkitektoniska uttryck och kulturhistoriska värde samt öka känslan av delaktighet i det kyrkliga kulturarvet.

Vidare att förstå hur de teologiska förändringarna och demokratiseringen av liturgin har påverkat synen på kyrkorummet samt dess gestaltning och arkitektur.

Målet har också varit att skapa ett underlag för planering av underhåll och förvaltning av kyrkobyggnaderna.

Vedevågs bruk och samhälle

Vedevåg är beläget invid Borsån, där ån rinner ut i Vedevågssjön. Strax innan ån faller ut i Vedevågssjön delar den sig och omsluter Kvarnbackaön. Tidigare bestod ön av två mindre öar – Storön och Lillön. På var sida om Kvarnbackaön rinner åarmarna genom varstitt fall. Vid det västra fallet ligger dagens Wedevågs bruk och vid det östra fallet fanns tidigare Kvarnbacka bruk.

Fallen som givit vattenkraft tillsammans med skog och tillgången på malm, innebar gynnsamma förutsättningar för järnhantering på platsen. Det finns källor som tyder på att det i Wedevåg bedrivits järnbruksverksamhet under 1300-talet. Wedevågs hemman och hytta omnämns i skrift, första gången 1538 och blir så småningom Wedevågs bruk. År 1545 anlägger Gustaf Vasa Kvarnbacka kronobruk. Här anläggs också hammarsmedjor. Det tillverkas förutom stångjärn även stål, redskap och smiden till brukshanteringen samt även manufaktursmiden av olika slag. Det gjöts kanoner men även mindre bruksföremål som grytor. År 1723 går de båda bruken samman till Wedevågs bruk, som under århundradet blir landets största järnmanufakturverk. Tillverkningen inriktas alltmer på redskap och verktyg.

Wedevågs bruk finns kvar än i dag, om än med namnet Wedevåg Tools, och är ett av landets äldsta bruk. Genom århundradena har bruket med dess verksamhet format och bidragit till utvecklingen av samhället Vedevåg.

Vedevågs kyrka 1901.
Foto: Samuel Lindskog, Örebro läns museum.

Vedevågs kyrka

I utkanten av Vedevågs brukssamhälle ligger Vedevågs kyrka på en höjd. Kyrkan är placerad på en kyrktomt som mot vägen i väster avgränsas i med en låg stödmur av sten. Entrén med smidesstolpar är placerad i den västra muren med av slaggsten murade grindstolpar med överliggare av gjutjärn krönta av klot, även de av gjutjärn. Från entrén leder en grusgång, kantad med en björkallé, upp till kyrktrappan. På en höjd norr om kyrkan står kyrkans öppna klockstapel med öppen bock och spånklädd huv. Öster och söder om kyrkan finns en asfalterad plan som delvis används för parkering.

Kyrkan är en utpräglad centralkyrka med åttkantig planform med ljust spritputsade fasader och vars hörn markeras av slätputsade pilastrar. Byggnaden täcks av ett kopparklätt kupoltak krönt med en lanternin på mitten. Sakristian är belägen i öster, under eget tak. Även kyrkorummet är åttkantigt, med pilastrar i hörnen, och täcks av ett kupolformat tak som avslutas med en kraftig skugglist mot väggarna.

Historik

Den nuvarande kyrkan har haft en äldre föregångare. Ett brukskapell av trä, sammanbyggt med själva herrgårdsbyggnaden. Det uppfördes 1735 av den dåvarande bruksägaren Hans Ehrenpreus d. y. Kappellet revs 1821. Eventuellt fanns det ett kapell även tidigare.

Nuvarande Vedevågs kyrka uppfördes som ett brukskapell som stod färdigt 1837 och bekostades av brukspatron Eric Cederborgh. Kyrkan kom att ägas av Wedevågs bruk. Mot slutet av 1800-talet blev kyrkan öde men redan 1914-16 lät Wedevågs bruks dåvarande ägare David Cable Keiller bekosta en grundlig restaurering av kyrkan.

Vedevågs kyrka 1941.
Foto: Örebro läns museum.

Vid restaureringen 1914-16 uppfördes en sakristia i öster. Invändigt fick kyrkan bland annat en ny orgel som placerades bakom befintlig altarpredikstol och en ny altartavla föreställande "Christus consolator" avbildad i industrimiljö. Norr om kyrkan uppfördes en öppen klockstapel i nationalromantisk stil. I samband med restaureringen skänktes kyrkan till Lindesbergs församling.

1944-45 genomgick kyrkan en invändig restaurering bekostad till stor del av brukspatron Helge Norlander. Kyrkorummet ommålades och försågs med bänkinredning och ny armatur.

Under 1950-talet utökades orgeln till 12 stämmor och kyrkan fick en ny dopfunt med dopaltare av trä. 1969 ersattes tegeltaket med kopparplåt.

1983-84 genomgick kyrkan en omfattande restaurering efter ritningar av arkitekten Jerk Alton. Då revs bland annat den befintliga sakristian i öster och ersattes av en större med källare, förråd, pentry samt wc. Kyrkorummet fick en ny färgsättning samt nya bänkar och stolar med ny placering. Framför den befintliga altarpredikstolen placerades ett nytt fristående altare, ny delbar altarring samt en ny ambo, allt enligt tidens liturgiska krav.

Under 1900-talets slut fick kyrkan ett nytt orgelverk bakom befintlig fasad.

Restaureringsideologier under modernismen

Restaurering inom arkitekturen innebär att man återställer en byggnad i ett tidigare skick. Principerna för restaurering har under tiderna varit ett livligt diskuterat ämne. Under det sena 1800-talet var *stilrestaurering* den rådande metoden, i Sverige framförallt företrädd av Helgo Zettervall. Hans restaureringar av domkyrkorna i Lund, Skara och Uppsala mötte kritik eftersom byggnaderna rekonstruerats utifrån en given arkitekturstil utan vetenskaplig förankring.

En häftig debatt om missförhållandena inom vården av de nationella monumenten omkring sekelskiftet 1900 ledde till att en ny restaureringsmetod introducerades av Sigurd Curman (1879-1966), *den byggnadsarkeologiska restaureringen*. Curmans ideologi var att framhäva byggnadens utvecklingshistoria, där *olika historiska lager var tillåtna att synas samtidigt*. Curman var konsthistoriker och arkitekt, verksam bl.a. som lärare och professor vid konsthögskolan och som riksantikvarie 1923-47. Hans arbete kom att bestämma mycket i svensk kulturminnesvård. Många kyrkor restaurerades efter Curmans principer under 1920-1930-talet. Överkalkade målningar togs fram och konserverades. Slutna bänkinredningar behölls men byggdes bekvämare. Inventarier som predikstol, altarskåp och träskulpturer återinsattes. Stora fönster minskades och försågs med glasmålningar. Stor vikt lades vid byggnadens patina. Nytt byggnadsmaterial och nya partier accepterades men skulle tydligt markeras. Kritiken mot Curmans arbetssätt var dock att restaureringarna fick en alltför museal karaktär. Han ansågs vara driven av en nationalromantisk idealföreställning om det svenska kyrkorummets typ, präglad av inslag från medeltid-stormaktstid. Tillägg utförda under 1800-talet sågs som främmande och sorterades bort. Kritikerna menade att denna värdering var ett uttryck för en slags stilrestaurering, eller snarare en *smakrestaurering*.

Sverige stod länge utanför den internationella restaureringsdebatten. Utomlands märktes en tydligare påverkan från modernismen inom restaureringskonsten, där det centrala var att nya tillägg tydligt skulle avisera sin samtid. Den svenska debatten om nya former för restaureringskonsten började föras under 1930-talet i samband med utredningen inför Uppsala domkyrkas kommande restaurering. Zettervalls nygotiska arkitektur stod till en början lågt i kurs och ett modernistiskt förslag togs fram av Åke Porne. När 1970-talets genomgripande restaurering väl genomfördes valde man dock att i stort behålla kyrkans form.

Under mellankrigstiden var det i Sverige främst en liten grupp specialister knutna till Byggnadsstyrelsen som arbetade med kyrkorestaureringar. De ledande funktionalisterna valde i stor utsträckning andra uppdrag och Curmans tankar om en traditionsbärande kyrka var i viss mån fortfarande gällande. Den i länet verksamme arkitekten Erik Fant (1889-1954), var elev och medarbetare till Sigurd Curman. Från slutet av 1910-talet drev han som självständig arkitekt en omfattande restaureringsverksamhet enligt Curmans riktlinjer.

Arkitekten Erik Lundberg (1895-1969) blev tongivande inom svensk restaureringstradition under perioden 1930-1960. Lundberg var också en av Curmans elever och han förvaltade synen på att kunskap om traditionella tekniker och material var viktigt. Lundberg såg restaurering som ett återställande i funktionellt skick, men framhöll också arkitektens frihet till ett skapande arbete, för åstadkomma en sammanbindande konstnärlig gestaltning. Utan att Lundberg själv uttalade det, anslöt han till en modernistisk restaureringsideologi,

Restauro Critico. Arkitekten skulle bidra med sin egen tids formspråk och befria byggnaden från tillägg i syfte att finna det sanna ursprunget. Nya tillägg skulle göras i nya material och tekniker, utformade så att de kunde svara mot en ny tids funktioner.

Erik Lundberg blev kritiserad för att vara för radikal då han förde in moderna former i kyrkorna. Han uttryckte att man skulle låta medeltiden möta samtiden, och kontrasterade medvetet gammalt och nytt. Kyrkoarkitekten Rolf Bergh (1919-2005) som var verksam i Örebro län, hade liksom Lundberg en önskan om att närma sig det fornkristna kyrkorummet. Kritikerna menade att det återigen var fråga om *smakrestaurering* där omgestaltningen av kyrkorummen blev alltför personligt präglade. En internationell trend kopplad till modernismen var att låta arkeologiska fragment framträda som aparta delar i en byggnads arkitektur. Tanken om att det som fanns under en synlig yta var det sanna, fick stor spridning under efterkrigstiden.

Under 1950-talet byggdes ett stort antal nya kyrkor, planerade för en annan sorts församlingssamfund, med plats för både kyrkorum och olika verksamhetslokaler. Under denna tid inträdde också en liturgisk förnyelse vilket också ställde särskilda krav på de gamla kyrkorummens utformning. Den nya liturgin handlade om att återupprätta nattvardens status och göra den tillgänglig för församlingen. Avståndet mellan präst och församling skulle minskas, med förebild i fornkyrkans altargemenskap. Förändringarna blev främst märkbara under 1960-70-talet, med framflyttade fristående altare och med större flexibilitet i kyrkorummet.

Under 1960-talet blev Lundbergs kyrkorestaureringar öppet kritiserade från antikvariskt håll. *Charta Venezia*, ett internationellt principdokument upprättat 1964, manade till en medvetenhet inom kulturminnesvården om att alla faser i en byggnads historia borde vara synliga och ska respekteras oavsett ålder. En annan kritik som framfördes vid tiden var att alltför stora resurser anslogs. Vid genomgripande restaureringar riskerade en kvalitet som patina att gå förlorad.

Under 1970-talet framträdde Ove Hidemark (1931-2015) som landets ledande restaureringsarkitekt. Hans arbetsmetod kan betraktas som en reaktion på 1950-60-talens många omgestaltande restaureringar. I en tid som gärna använde moderna material och samtida byggnadsteknik i gamla hus framhöll han *traditionella material och byggnadsmetoder som en grundläggande princip* vid restaurering. Hidemark förespråkade också en minimerad nivå för ingrepp i gamla byggnader. Slitage och patina såg han som en väsentlig del av en byggnads historia, vilket leder betraktaren till en historisk dimension.

Samtida med Ove Hidemark var Jerk Alton (f. 1937), som medverkat vid många av länets kyrkorestaureringar. Han var elev och under en kort tid medarbetare till Erik Lundberg. Altons restaureringsideologi påverkades av såväl inomkyrkliga diskussioner kring gudstjänstliv och liturgi, som av Erik Lundbergs princip att låta arkitektens egen kreativitet komma till uttryck. Kännetecknande för Alton är en personlig färgsättning med varma jordfärger.

Restaureringen 1983-84

Jerk Alton (1937-)

Jerk Alton föddes 1937 i Stockholm, som son till inredningsarkitekten Ralph Alton och textilkonstnärinnan Ebba Alton. Han var tidigt inriktad på att arbeta som arkitekt och avlade arkitektexamen 1963 från Kungliga Tekniska Högskolan. Han läste också arkitekturhistoria, humaniora och trädgårdskonst under inverkan av hans lärare professor Erik Lundberg. Han kom också att arbeta på Erik Lundbergs arkitektkontor under åren 1960-64.

1965 får Jerk Alton arbete på K-Konsult och flyttar till Örebro. 1968 öppnar han eget arkitektkontor, Jerk Alton Arkitektkontor AB. Arbetet på det egna kontoret börjar med två stora uppdrag som kommer att bli betydelsefulla. Det var återuppbyggnaden av Kumla kyrka som brunnit ner 1968 samt restaureringen av interiören i Mariakyrkan i Sigtuna.

Jerk Alton kom att utmärka sig som restaurerings- och kyrkorumsarkitekt. Önskan hos honom var att "låta kyrkorummet vara en port till paradiset", att låta gudstjänstbesökaren komma närmare Gud och paradiset genom kyrkorummets gestaltning.

Viktigt för Alton var ett mer demokratiskt gudtjänstrum där rummet delades upp för olika funktioner, samtidigt som hänsyn tas till det äldre kyrkorummet. Uppbrottet från 1942 års kyrkohandbok och den nya liturgin som introduceras med kyrkohandbokscommiténs arbete från 1968 blir viktigt för Jerk Alton. Han önskade att församlingarna var delaktiga i arbetet vid restaureringar och försökte skapa förutsättningar för den nya liturgin i kyrkorummen och låta rummets utformning, förutom att förmedla sitt eget budskap, främst stödja den gudtjänstfirande församlingen.

Kännetecknande för Jerk Alton är att han försöker uppnå en gemenskap där människor kan mötas inför, i och efter gudstjänsten genom att skapa olika rum i kyrkan. Detta bland annat genom att ersätta vissa bänkrader med lösa stolar för att skapa ett förrum till kyrkorummet. Det gav också ett synintryck av ett kortare långhus samtidigt som det gav en större flexibilitet i användandet av kyrkorummet.

Framträdande för Jerk Altons restaureringar är också hans färgsättning i varma toner av jordfärger och hans kristna symbolspråk i utformning och färgval. Viktigt är också akustiken, ljussättningen och tillgängligheten, alla faktorer som tillsammans bidrar till att stödja den gudstjänstfirande församlingen och dess upplevelse av rummet.

Jerk Alton har renoverat mer än 100 kyrkor under 1900-talets sista tre decennier och i vissa fall renoverat samma kyrka två gånger. Han har bland annat renoverat Ekeby kyrka (1964), Glanshammars kyrka (1974-74 samt 1997-2000), Örebro Nicolai kyrka (1975-76), Visby domkyrka (1976-90), Tysslinge kyrka (1982-83), Nora kyrka, (1980-88), Viby kyrka (1986-91), Vassunda kyrka (1986-87), Hedvig Eleonora kyrka (1987-90), Ervalla kyrka (1990-94), med flera.

Den genomförda restaureringen

Under åren 1983-84 genomgick Vedevägs kyrka en omfattande restaurering efter ritningar av Jerk Alton. Den då befintliga sakristian i öster revs och ersattes med en större med källare, förråd, pentry och wc, helt enligt tidens anda.

I förslaget inför restaureringen framtaget, 1984 av Jerk Alton redogör han för sina tankar angående arbetena. De är till viss del generella och centrala för Jerk Alton även i hans arbete med andra kyrkorestaureringar. "En grundläggande utgångspunkt vid danandet av ett gudstjänstrum är att den gudstjänstfirande menigheten där får uppleva närhet, gemenskap och glädje med alla sina sinnen öppna för Guds budskap. Viktigt är härvid också att allas intresse riktas mot gudstjänstens centrum dvs altaret och altarzonen. Gudstjänstrummets arkitektur, ljusföring och ljussättning, akustik samt inte minst dess färgsättning kan på ett avgörande sätt medverka till att dessa intentioner förverkligas."¹

Han skriver vidare att färgtoner och material ska väljas så att de "överensstämmer med kyrkorummets karaktär och arkitektur samt att färgtonerna hör hemma i jordfärgsregistret." Att färgerna stryks tunt och laserande så att trädstrukturen syns, är också viktigt enligt Jerk Alton. Men också att "färgtonerna avstämmas i förhållande till altartavlan och andra föremål som avses behållas från tidigare perioder."²

För Vedevägs kyrka skriver Jerk att ur såväl antikvarisk som historisk synpunkt samt med hänvisning till sina tankar och reflektioner, att kyrkorummets väggar borde målas i en varmvit ton med dragning åt ockra, de nedre partierna på väggarna i ljust grått med marmorerade partier och golvet i en varmgrå ton. Detta för att en varmare upplevelse av rummet. Han föreslår också att takkupolen målas blå för att påminna om himlen.

Jerk Alton menar att det är viktigt att "accentuera och markera viktiga ting och zoner"³ som platsen kring altaret med färg. I Vedevägs kyrka föreslår han att platsen kring altaret målas och marmoreras i caput-mortum, en brunviolett kulör. Förgyllda ytor ska leda intresset mot altaret och ge något av en "'himmelsk återglans' år gudstjänsten och dess viktigaste moment".⁴ Guldets ska enligt Alton användas på predikstolen, dopfunten och orgeln.

I stort kom restaureringen att innebära en ny färgsättning av kyrkorummet men med delvis nya inventarier. Restaureringen innebar också att kyrkorummet anpassas till en större komfort och funktion. Bänkarna förändras för att riktas mot altare, altarring och dopfunt. Altaret flyttas fram och altarringen blir del- och flyttbar för att anpassa efter tidens liturgiska krav. Armaturerna är också en del av den ökade funktionen och komforten men ges en mycket medveten placering för att ge bästa estetiska och arkitektoniska rumsupplevelsen.

Vid utformningen av den nya sakristietillbyggnaden hämtade Jerk Alton inspiration och formspråk från det befintliga kyrkorummet. Det visar sig ibland annat i utformningen av dörrarna och listverk.

¹ Örebro läns museum, Topografiska arkivet, Vedevägs kyrka.

² Ibid

³ Ibid

⁴ Örebro läns museum, Topografiska arkivet, Vedevägs kyrka.

Allt genomfördes dock inte vid restaureringen. Kupolen över kyrkorummet, målades till exempel aldrig blå invändigt.

Inventering av restaureringen 1983-84 samt dess kulturhistoriska värde

Text och tabeller för inventerade utrymmen redogör endast de förändringar, åtgärder och tillskott som skedde vid restaureringen 1983-84 av arkitekten Jerk Alton, och som fortfarande finns kvar i dag.

Kyrkorum

Åttkantigt kyrkorum där väggarna delas in med pilastrar i hörnen. Rummet täcks av ett kupolformat tak som avslutas med en kraftig skugglist mot väggarna. Kyrkorummet och altarpredikstolen är från kapellets tillkomst 1837.

Kyrkorummet präglas av restaureringen 1983-84 av arkitekt Jerk Alton, Jerk Alton arkitektkontor AB. Vid restaureringen tillkom ny bänkinredning, lösa stolar, fristående altare, andaktsbord, ambo, delbar altarring och nya armaturer. Samtliga ytskikt renoverades och befintlig altarpredikstol och vindfång fick ny färgsättning.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv av furu, lackat. Befintlig golvsockel är målad i en grå kulör.	Golvet slipades. Innan restaureringen var golvet mycket mörkt.
Väggar	Åttkantigt kyrkorum indelat med pilastrar och avslutas upp mot tak av en kraftig taklist. En bit under fönstren löper en kraftig bröstlist. Väggarna är putsade och målade i bruten varm vit kulör. Pilastrarna är målade i en ljus grå kulör.	
Fönster	Stickbågiga fönster med korspost indelade i fyra lufter. Varje luft har mindre blyinfattat glas. Innanfönstren har gångjärn och är målade i ljus grå kulör. Råglas i fönstren byttes mot klarglas. (Vet ej om det var inner- eller ytterbåge.)	Befintliga fönstren målades vid restaureringen.
Dörr	Dörr mot sakristia: Spegeldörr med två fyllningar och dekorativt utformat bottenstycke. Dörren är målad i grå kulör. Dörrfoder: Profilerat foder med skursocklar. Målade grå lika dörren.	Ny dörr mot sakristian. Dörrens spegelutformning anspelar på vindfångets spegelfält. Befintlig port målades vid restaureringen.

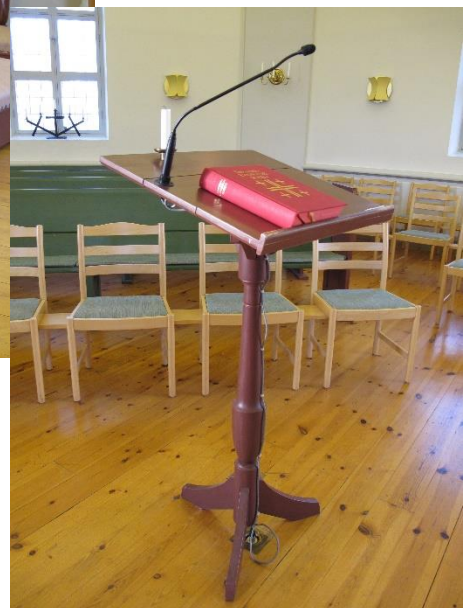
	Porten i väster består av en stickbågig pardörr målad i mörkt grön kulör. Två fyllningar i vardera dörrblad, marmorerade i vitt på dörrens mörkt gröna kulör. Dörrtrycke i mässing.	
Vindfång	Vindfång vid kyrkans huvudentré har ett klassicistiskt formspråk. Mot kyrkorummet är vindfågent målat i grå kulör. Pardörrarna har stående marmorerade fyllningar. Fyllningarnas ramar och annan dekor är förgyllda. Vindfånget har på båda sidor kompletterats med skärmar och garderobsinredning. Skärmarna har lika marmorerade fyllningar som pardörren. I vindfånget ser både väggar och dörrar, in mot kyrkorummet, ut att ha en äldre marmorering.	Befintligt vindfång gavs ny färgsättning och kompletterades med skärmar på var sida. Skärmarna döljer nya kapphyllor och knopplister.
Tak	Vitmålat. Kraftig profilerad taklist, målad i en grå kulör.	Tak och taklist målades vid restaureringen.
Altarpredikstol	Altarpredikstol målad i grå kulör lika vindfång. Marmorerade fyllningar. Fyllningarnas ramar och annan dekor är förgyllda.	Ny färgsättning.
Altare, fristående.	ett	Nytt altare.
Altarring	Öppen, delbar altarring med svarvade ballusterdockor. Överliggare i trä. Stoppat knäfall klätt med ljus rosa tyg. Ballusterdockorna är marmorerade i vitt samt längst upp en förgylld detalj.	Ny delbar altarring.
Bänkinredning	Öppen bänkinredning. Bänkarnas gavlar är målade i en ljus caput mortum med marmorerade fyllningar. Insidorna, sittbänkarna, är målade i en varmt grön kulör. Lösa bänkdynor i lika tyg som de lösa stolarna.	Ny öppen bänkinredning.

Armaturer	<p>På kyrkorummets väggar finns 12 st lampetter. Lampetterna är förgyllda samt målade i en ljus gul kulör.</p> <p>I taket hänger en ljusring med 11 st armaturer i form av blommor, förgyllda på insidan och matt vita på utsidan.</p>	Nya armaturer.
Ambo	Ambo med pelarben, lika form som altarringens ballusterdockor, ståendes på tre ben. Målad i ljus caput mortum.	Ny ambo.
Andaktsbord	<p>Andaktsbord av trä med runda ben, bordsskiva med profilerad kant.</p> <p>Bordet är målat i mörk caput mortum, med förgyllda detaljer.</p>	Nytt andaktsbord.
Stolar	Omålad stol med klädd sits i grönt tyg.	Nya beställd stol.
Bokbord	<p>Bokskåp, en lucka med fyllning/spegel och dörrknopp av mässing. Ovanpå, två snedställda hyllplan för vykort m.m.</p> <p>Bokskåpet är enfärgat målat i ljus capot mortum.</p>	Nytt bokbord.

Kulturhistoriskt värde

Kyrkorummet har en välbevarad sammanhållen gestaltning från restaureringen 1983-84, där få förändringar har skett. Den genomgripande restaureringen, i befintligt ny klassicistiskt kyrkorum, är anpassad till tidens liturgiska krav samt krav på "bekvämlighet".

Bilderna längst upp, ett fristående altare av trä målat i caput mortum med förgyllda detaljer. Sidorna är täckta av mönster lagd panel.

Direkt ovan till vänster ny delbar altarring och till höger en ny ambo.

Samtliga tillkomna vid restaureringen 1983-84.

Andaktsbord, bänkinredning samt bokbord tillkom vid restaureringen 1983-84.

Kyrkorummets armaturer tillkom vid restaureringen 1983-84.

Tillbyggnad

Övergripande för tillbyggnaden och alla dess utrymmen är att Jerk Alton har hämtat former och inspiration från den ursprungliga kyrkan till dörrarnas utformning, listernas profil etc.

Sakristia

Sakristian utgör ett rum i den tillbyggnad som tillkom vid restaureringen 1983-84 och fick sin utformning vid samma restaurering. I sakristian finns äldre möbler som medvetet anpassades i kulör och med textilier, till den nya sakristian, som en äldre kyrkbänk, stolar samt ett skrivbord. Äldre textilier har tillfogats rummet. I sakristian finns en senare tillkommen textiltförvaring. Rummets utformning präglas av restaureringen av ark. Jerk Alton.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Lackat brädgolv i med svagt grå ton. Golvlist: Profilerad, grålaserad.	Golvlisternas utformning är lika kyrkorummets.
Väggar	Målade, rollade. Aprikosrosa kulör på de nedersta 2/3 av väggarna. Översta 1/3 vit.	
Fönster	Kopplade vitmålade tvåluftsfönster med enkel spröjs mitt i vardera båge. Ursprungliga beslag. Fönsterfoder: Profilerat, grålaserat.	
Port/dörr	Grålaserad spegeldörr med dekorativt utformat bottenstycke. Ursprungligt trycke. Dörrfoder: Profilerat samt grålaserat foder med skursocklar.	Dörrarnas spegelutformning anspelar på vindfångets spegelfält, i kyrkorummet.
Tak	Vitmålat. Taklist: Hålkälsprofil, målad i beigegrått.	
Altare	Av trä. Målat i caput mortum.	
Piscina	Brunoxiderad mässing.	
Skåpinredning	Traditionell infälld skåpinredning med modern utformning, grålaserad. Ursprungliga beslag.	
Armaturer	4 st hängande takarmaturer i mässing. 2 st vägglampetter med ljushållare, guldfärgade.	
Övrigt	En del ursprungliga stickkontakter och strömbrytare. Röllakansmatta från tiden med väl anpassad färgskala till rummet.	

Kulturhistoriskt värde

Sakristian utgör ett väl sammanhållet rum med en medveten gestaltning av ark. Jerk Alton, från tillkomsten i samband med restaureringen 1983-84. Få förändringar har skett.

Sakristian med äldre ommålade möbler samt altaret från restaureringen 1983-84.

Skåpinredning.

Altare samt armatur.

Hall i sakristiefillbyggnaden samt passage mot kyrkorummet

Till den ursprungliga kyrkan tillfogades en ny sakristia i samband med restaureringen 1983-84. Hallen i denna tillbyggnad samt passagen till kyrkorummet (under orgeln) fick en gemensam utformning vid restaureringen.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Brädgolv, lackat. Golvlist: Profilerad, grålaserad.	Golvlisternas utformning är lika kyrkorummets.
Väggar	Målade, rollade. Djupt röd kulör på de nedersta 2/3 av väggarna. Översta 1/3 vit. Passagens takhöjd är mycket lägre än hallens men färgindelningen har samma höjd över golvet i utrymmena.	
Port/dörr	Ytterdörr: Spegeldörr med dekorativt utformat bottenstycke samt överljus, grålaserad. Ursprungligt trycke och beslag. Inneryddor: Spegeldörrar med dekorativt utformade bottenstycken. Grålaserade. Ursprungliga trycken och beslag. Dörrfoder: Profilerade samt grålaserade foder med skursocklar. I passagen, med lägre takhöjd saknas övre delen av dörrfodret. Där finns i stället en smal vitmålad list.	Dörrarnas spegelutformning anspelar på vindfångets spegelfält, i kyrkorummet.
Tak	Vitmålat. Taklist: Hålkälsprofil, målad i beigegrått. I passagen utgör taklisten en smal snedställd profil. Vitmålad.	
Armaturer	2 st hängande takarmaturer i mässing. 2 st vägglampetter, guldfärgade.	
Övrigt	Hatthyllor och knoppbräden i trä och mässing. Grålaserade. En del ursprungliga stickkontakter och strömbrytare.	

Kulturhistoriskt värde

Hall och passage utgör ett väl sammanhållet utrymme genom den medvetna gestaltningen från restaureringen 1983-84. Få förändringar har skett.

Hallen med spegeldörr, listverk, hatthylla, knappbräde, armatur mm från restaureringen 1983-834.

Hatthylla

Toalettutrymme

Till den ursprungliga kyrkan tillfogades en ny sakristia i samband med restaureringen 1983-84.

Toalettutrymmet är en del av tillbyggnaden och fick sin utformning vid restaureringen.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Linoleummatta, brunlaserad. Golvlister: Profilerad, grålaserad.	Golvlisternas utformning är lika kyrkorummets, men lägre.
Väggar	Målade, rollade. Djupt grönbå kulör på den nedersta ½ av väggarna. Översta ½ vit.	
Port/dörr	Spegeldörr med dekorativt utformade bottenstycken. Grålaserad. Ursprungligt trycke och beslag. Dörrfoder: Profilerade samt grålaserade foder med skursocklar.	Dörrarnas spegelutformning anspelar på vindfångets spegelfält, i kyrkorummet.
Tak	Vitmålat. Taklist: Hålkälsprofil, målad i beigegrått.	
Armaturer	1 st hängande takarmatur i mässing. 1 st vägglampett i mässing.	
Övrigt	Grovvask med stänksskydd och ursprunglig blandare. Toalettpappershållare i mässing. Vitt kakel vid handfatet. En del ursprungliga stickkontakter och strömbrytare.	

Kulturhistoriskt värde

Toalettutrymmets utformning från restaureringen 1983-84 har genomgått få förändringar.

Toalettutrymme med bland annat grovvask.

Pentry

Pentryt utgör ett rum i källaren till den tillbyggnad som tillkom vid restaureringen 1983-84 och fick sin utformning vid samma restaurering.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Linoleummatta, brunmarmorerad. Golvlist: Profilerad, grålaserad.	Golvlisternas utformning är lika kyrkorummets.
Väggar	Målade, rollade. Cremefärgade.	
Port/dörr	Grålaserade spegeldörrar. Ursprungligt trycke och beslag. Dörrfoder: Profilerade samt grålaserade foder med skursocklar.	Dörrarnas spegelutformning är enklare i sin utformning än dörrarna på våningen ovanför.
Skåpinredning	Traditionell skåpinredning med modern utformning. Grålaserad. Ursprungliga beslag.	
Tak	Vitmålat. Taklist: Hålkälsprofil, målad i beigegrått.	
Armaturer	2 st glober av opakt vitt glas fästa i porslinssocklar.	
Övrigt	Vitt kakel ovanför, samt rostfri, diskbänk. En del ursprungliga stickkontakter och strömbrytare.	

Kulturhistoriskt värde

Pentryt utgör ett väl sammanhållet utrymme genom den medvetna gestaltningen från restaureringen 1983-84, Få förändringar har skett.

Fyra källarförråd/ekonomiutrymmen

Utrymmena utgör fyra rum i källaren till den tillbyggnad som tillkom vid restaureringen 1983-84 och de fick sin utformning vid samma restaurering.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Ett av rummen har linoleummatta, brunmarmorerad. Golvlist: Profilerad, grålaserad. Övriga tre rum har rosaspräcklig plastmatta och saknar golvlistor.	Golvlistornas utformning är lika kyrkorummets.
Väggar	Kulören på väggarna varierar. Två rum har vitmålade väggar. Ett rum har samma djupröda kulör som hallen på övervåningen och ett rum har blåturkos väggar.	
Port/dörr	Grålaserade spegeldörrar. Ursprungliga trycken och beslag. Dörrfoder: Profilerade samt grålaserade foder med skursocklar.	Dörrarnas spegelutformning är enklare i sin utformning än dörrarna på våningen ovanför.
Tak	Vitmålat. Två av rummen har taklister med svanhalsprofil, målade i beigegrått.	
Armatyrer	Glober av opakt vitt glas fästa i porslinssocklar.	
Övrigt	Ett av utrymmena har en grovvask med stänksskydd och ursprunglig blandare. Vitt kakel vid handfatet. En del ursprungliga stickkontakter och strömbrytare.	

Kulturhistoriskt värde

Utrymmenas utformning från restaureringen 1983-84 har genomgått få förändringar.

Ekonomiutrymmen i källaren.

Hall i källarplan, tillbyggnad sakristia

Till den ursprungliga kyrkan tillfogades en ny sakristia i samband med restaureringen 1983-84. Hela tillbyggnaden fick en sammanhållen gestaltning vid restaureringen.

Byggnadsdel	Material, färg, utförande	Kommentar
Golv	Golvet är täckt av en linoleummatta, brunmarmorerad. Golvlist: Profilerad, grålaserad.	Golvlistens utformning är lika kyrkorummets.
Väggar	Målade, rollade. Väggarna är målade i gul kulör lika bröstningen i trappan med ett vitt parti ca 20 cm närmast tak. Under trappan är väggarna målade med bröstning lika trappan.	
Dörr	På västra väggen finns en fast skåpinredning, grålaserad. Varje dörrblad har tre fyllningar med modern utformning samt ursprungliga dörrknoppar av mässing. Två rader med klädknoppar löper över samtliga dörrblad. Från hallen finns dörrar in till övriga utrymmen i källaren. Dörrarna är lika övervåningen. Spegeldörrar. Grålaserade. Ursprungliga trycken och beslag. Dörrfoder: Profilerade foder med skursocklar. Grålaserade	Dörrarnas spegelutformning anspelar på vindfångets spegelfält, i kyrkorummet.
Tak	Plant vitmålat tak. Taklist: Hålkärlsprofil, målad i beigegrått.	
Armaturer	2 st hängande armaturer av mässing, form av en blomma.	
Övrigt	Utrymmet är intakt från tillkomsten. Under trappan förvaras ljusbärare m.m. för begravning.	

Kulturhistoriskt värde

Utbyggnadens "öppna utrymmen" har en sammanhållen, medveten gestaltning från restaureringen 1983-84. Få förändringar har skett.

Bilderna visar trappan som leder ned till källaren, dörrar till bland annat pentry och ekonomiutrymmen. Bilderna nedan, fast skåpinredning med två rader klädknappar som löper över samtliga dörrblad. Tillbyggnad med dessa utrymmen tillkom vid restaureringen 1983-84.

Kulturhistorisk värdering av restaureringen

Denna kulturhistoriska värdering utgör ett komplement till den kulturhistoriska karakterisering som gjordes 2003.

Karaktärsskapande för kyrkan är den genomgripande restaureringen från 1983-84 av arkitekt Jerk Alton. Då revs bland annat den befintliga sakristian i öster och ersattes av en större med källare, förråd pentry samt wc. Kyrkorummet fick ny färgsättning samt nya bänkar och stolar med ny placering. Framför den befintliga altarpredikstolen placerades ett nytt fristående altare, ny delbar altarring samt en ny ambo, allt enligt nutidens liturgiska krav.

Kyrkorummet präglas av restaureringen 1983-84 och Jerk Altons tankar kring det demokratiska kyrkorummet där gudstjänstbesökaren ska komma närmare Gud och paradiset.

Bänkarna och de lösa stolarna är riktade mot det framflyttade altaret som utgör den centrala punkten för gudstjänsten. De lösa stolarna bidrar också till ett flexiblare kyrkorum. Ljusringen i kyrkorummet är ett gott exempel på hur armaturen bidrar till upplevelsen av rummet.

Restaureringen av Vede vågs kyrka från 1983-84 utgör snarare ett exempel på postmodernism än modernism.

Värdebärare (utan inbördes ordning)/ Att tänka på i förvaltning och underhåll

- Kyrkans interiör med samtliga utrymmen utgör en väl sammanhållen och välbevarad gestaltning av Jerk Alton.
- Restaureringen från 1983-84 har i sig inget större kulturhistoriskt värde.

Lagar och förordningar

Kyrkobyggnaderna samt även inventarierna omfattas av Kulturmiljölagen.

Kulturmiljölag 1988:950

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Kyrkobyggnader och kyrkotomter

2 § Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

Kyrkobyggnader enligt denna lag är byggnader som före den 1 januari 2000 har invigts för Svenska kyrkans gudstjänst och den 1 januari 2000 ägdes eller förvaltades av Svenska kyrkan eller någon av dess organisatoriska delar.

Kyrkotomt är ett område kring en kyrkobyggnad som hör samman med byggnadens funktion och miljö och som inte är begravningsplats. *Lag (1999:304).*

3 § Kyrkobyggnader som är uppförda och kyrkotomter som har tillkommit före utgången av år 1939 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen.

I fråga om en kyrkobyggnad krävs alltid tillstånd för rivning, flyttning eller ombyggnad av byggnaden liksom för ingrepp i eller ändring av dess exteriör och interiör med dess fasta inredning och konstnärliga utsmyckning samt för ändring av dess färgsättning.

I fråga om en kyrkotomt krävs alltid tillstånd för utvidgning av tomten samt för uppförande eller väsentlig ändring av byggnader, murar, portaler eller andra fasta anordningar på tomten.

Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäligen med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. *Lag (1995:560).*

4 § Om länsstyrelsen beslutar det, ska 3 § om tillståndsprövning tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som har ett högt kulturhistoriskt värde. *Lag (2013:548).*

5 § Sedvanliga underhållsarbeten eller brådskande reparationsåtgärder får utföras utan tillstånd. Sådana åtgärder skall utföras med material och metoder som är lämpliga med hänsyn till byggnadens eller anläggningens kulturhistoriska värde.

Kyrkliga inventarier

6 § Inventarier av kulturhistoriskt värde, som hör till kyrkobyggnad eller annan kyrklig byggnad, kyrkotomt eller begravningsplats, skall förvaras och vårdas väl. *Lag (1999:304).*

7 § För varje församling skall det finnas en förteckning över inventarier som avses i 6 §. I förteckningen skall anges om ett föremål ägs eller förvaltas av någon annan än församlingen och om det förvaras på någon annan plats än i kyrkan.

I varje församling skall det utses två personer som har ansvar för att föra förteckningen. De skall också se till att föremålen förvaras och vårdas väl. Församlingen skall anmäla till länsstyrelsen vilka som har utsetts. *Lag (1999:304)*.

8 § Stiftet skall minst vart sjätte år kontrollera att alla föremål i förteckningen finns kvar. Sådan kontroll skall också göras vid byte av någon av de personer som har utsetts enligt 7 § andra stycket. Efter varje kontroll skall en kopia av förteckningen sändas till länsstyrelsen. *Lag (1999:304)*.

9 § I fråga om ett föremål i förteckningen, som inte ägs av någon enskild person eller släkt, krävs tillstånd från länsstyrelsen

1. för att avyttra det,
2. för att avföra det från förteckningen,
3. för att reparera eller ändra det, eller
4. för att flytta det från den plats där det sedan gammalt hör hemma.

Länsstyrelsen får, i fråga om första stycket 3 och 4, ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder åtgärden. Villkoren får avse hur åtgärden skall utföras samt den dokumentation som behövs.

Tillstånd krävs inte för mera obetydliga reparationer. Sådana reparationer får inte utföras så, att föremålets kulturhistoriska värde minskas. *Lag (1999:304)*.

10 § Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet får besikta kyrkliga inventarier.

Länsstyrelsen får också besluta att ett föremål skall tas upp i förteckningen.

Om det finns allvarlig fara för att ett föremål skadas, får länsstyrelsen tills vidare ta hand om det eller vidta någon annan nödvändig åtgärd för att skydda eller vårda det. Innan en sådan åtgärd vidtas, skall samråd ske med stiftet och, om föremålet ägs av någon enskild, med denne. *Lag (1999:304)*.

Administrativa uppgifter

Diarienummer:	2017.230.229
Beställare:	Västerås stift
Utförare:	Örebro läns museum
Utförandeperiod:	2016-2017
Styrgrupp:	Anna Gütthlein, Västerås stift Anneli Borg, Örebro läns museum
Projektledare:	Anneli Borg, Örebro läns museum
Projektdeltagare:	Anneli Borg, Örebro läns museum Charlott Torgén, Örebro läns museum
Referensgrupp:	Anna Gütthlein, Västerås stift Raoul Hjærtström, Länsstyrelsen Örebro Västmalands museum Dalarnas museum

Källor

Bedoire, Fredric, *Restaureringskonstens historia*, Norstedt i samarbete med Kungl. Konsthögskolan, Stockholm, 2013.

Borg, A, *Kulturhistorisk karakterisering Vedevågs kyrka*, Västerås stift, 2003.

Boström, Hans-Olof, *Helgade rum: kyrkor i Karlstads stift*, Värmlands museum, Karlstad, 2009.

Edman, Victor, *En svensk restaureringstradition: tre arkitekter gestaltar 1900-talets historiesyn*, Byggförl., Diss. Stockholm: Tekn. högsk., 1999, Stockholm, 1999.

Esbjörnson, E, *Kyrkor i Örebro län*, Örebro, 2000.

Esbjörnson, E, *Värt att se i Örebro län*, Örebro 2002.

Gullbrandsson, Robin, *Tusenårigt arv: Skara stifts kyrkor*, Skara stiftshistoriska sällskap, Skara, 2008.

Weman, Gunnar, *Jerk Alton Nutida kyrkorumsarkitekt*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå, 2009.

Örebro läns museum, topografiska arkivet, Vedevågs kyrka.